

SİNEMACI VE TARİHÇİ
METİN ERKSAN

DOKUZ DAĞIN EFESİ'NDE SOSYAL EŞKİYALIK MESELESİ

TUNÇ YILDIRIM

SİNEMACI VE TARİHÇİ

METİN ERKSAN

DOKUZ DAĞIN EFESİ'NDE SOSYAL EŞKİYALIK MESELESİ

Yazar

Tunç YILDIRIM

ISBN: 978-625-382-441-9

E-ISBN: 978-625-382-442-6

DOI: 10.54637/vizetek.9786253824426

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap, basılı ve elektronik (e-kitap) formatlarında yayımlanmaktadır.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Dizgi & Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Ekim, 2026

Materyal Türü: Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

Elektronik Yayın Formatı: PDF

Elektronik Yayın Tipi: Adobe Ebook Reader

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetkeyayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Arka kapak fotoğrafı: Fikret Hakan, Kadir Savun ve Erol Taş *Dokuz Dağın Efesi'*nde (Metin Erksan, 1958) isyankâr efe rollerini üstlenir. Yazar kişisel sinema fotoğrafları koleksiyonu.

Arka kapak kupürü: *Dokuz Dağın Efesi* (Çakıcı Geliyor) gazete ilanı. *Yeni Sabah*, 3 Ocak 1959, s. 4.

*Varsa yoksa **Beşiktaş**...*

Yazar Hakkında

1982 doğumlu Tunç Yıldırım sinema tarihçisidir.

Saint-Michel lisesini bitirdikten sonra Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi RTS Bölümü'nden lisans derecesini aldı. 2005'te Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Sanat ve Arkeoloji Enstitüsü'nde Sinema Tarihi, Sosyolojisi ve Mitolojisi alanında yüksek lisans (DEA) yaptı. 2011'de Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Sanat Tarihi Doktora Okulu Sinema Bölümü'nde doktor oldu. 2019'da sinema bilim alanında doçent olan Yıldırım, 2026'da profesör olarak atanmıştır. 2020'den beri Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü'nde çalışmaktadır.

Sinema araştırmaları disiplinindeki bilimsel çalışmaları 2009-2026 yılları arasında Türkiye, Fransa, Kanada ve Brezilya'da hem yazılı hem de sözlü olarak yayımlanmıştır.

Yıldırım özellikle Metin Erksan'ın Türk sinemasının kültürel, politik ve estetik tarihleri içindeki özel yeri konusunda uzmanlaşmıştır. 2014-2025 yılları arasında bu yönetmenin filmografisine ait sırasıyla *Sevmek Zamanı*, *Dokuz Dağın Efesi*, *Gecelerin Ötesi*, *Acı Hayat*, *Suçlular Aramızda* ve *Kuyu* hakkında bilimsel bildiri, makale, kitap ve kitap bölümü şeklinde “örnek olay çalışmaları” yayımlamıştır.

Yıldırım, sinema araştırmaları dergisi *Sinecine*'nin danışma kurulu üyesi ve *Türkiye Film Araştırmaları Dergisi*'nin de yayın kurulu üyesidir.

2014'te *Une période emblématique du cinéma turc : Le cinéma de Yeşilçam (1948-1971)*, 2016'da *Türk Sinemasının Estetik Tarihi: Standart Türklere Giriş (1948-1959)* ve 2017'de *Sinemacı ve Tarihçi Metin Erksan: Dokuz Dağın Efesi'nde Sosyal Eşkıyalık Meselesi* kitapları yayımlanmıştır.

İlk baskısı 2021'de, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısı da 2026'da yayımlanan *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* isimli eğitici ve öğretici bir başka kitabın da yazarıdır.

Yıldırım aynı zamanda “sinema tarihyazımı” ve “erken dönem sinema tarihi” alanlarında iki tane tamamlanmış TÜBİTAK projesinin yürütücüsüdür. TÜBİTAK (BİDEP-2219) yurtdışı doktora sonrası araştırma burslusu olarak Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde 2019'da altı ayda misafir araştırmacı ve öğretim üyesi olarak görev yapan ve INHA'da (*Institut National d'Histoire de l'Art*) seminer veren Yıldırım, 2023'de TÜBİTAK tarafından özel olarak açılan “Cumhuriyetimizin 100. Yılı Özel Çağrısı” programından kabul alan on beş aylık sinema tarihi araştırma projesinin (TÜBİTAK-1001) yürütücüsüdür. Bu projenin ilk bulgularını DOMITOR (*International Society for the Study of Early Cinema*) 2026 Konferansı'nda sunan Yıldırım, *La Patrie'de Sinemalar* isimli belgeselin ortak yönetmeni ve “*La Patrie'de Sinemalar*” isimli serginin de düzenleyicisidir.

ÖN SÖZ

Türk sinemasının tarihte yaşamış efeleri konu alan filmleri 1948’e kadar gider. Yalnız bu tarihi filmler konularını aşk ve macera semantiği etrafında incelemekle yetinir. 1958 yılına gelindiğinde genç yönetmen-senaryocu Metin Erksan (1929-2012) bu popüler eğilimin dışına çıkan, *Dokuz Dağın Efesi* isimli çok farklı bir tarihi filme imza atar. 1872-1911 yılları arasında yaşamış ve hayatının önemli bir bölümünde Ege Bölgesi’nin dağlarına hükmetmiş dünyaca ünlü bir eşkıya olan Çakıcı Mehmet Efenin yaşamını beyaz perdeye taşır. Bu sinema tarihi kitabı, kültür tarihi perspektifinden hareket ederek söz konusu filmin nasıl bir sosyal eşkıya temsili sunduğunu ve toplumsal tarih okuması yaptığını çözümler. Amaç *Dokuz Dağın Efesi* adındaki kurmaca sinema filminin görsel-işitsel bir belge olarak geleneksel tarihyazımı için güvenilir bir kaynak şeklinde kullanılıp kullanılamayacağını açıklamaktır.

Sinema sanatı ile tarih disiplini arasında *temsil* nosyonu üzerinden kurulan bu sıkı bağlantıyı kuramsal ve yöntembilimsel bir çerçeve dâhilinde yazımın giriş kısmında ayrıntılarıyla açıklamaya çalıştım. Bana göre 20. yüzyıl Türkiye’sinin kültürel tarihi sinema sahası aydınlatılmadan gerçek manasıyla yazılamaz. İşte bu sebepten kültür tarihi araştırmacıları film ismi verilen kültür ürünlerine –ama sadece seçkin eleştiri kurumunun *başyapıt* payesini verdiği bir avuç istisnai filme değil– daha yakından bakmak ve çözümleme yapmak zorundadır. Ancak o zaman tarih biliminin bu önemli dalındaki derin boşluk sağlam yorum ve yargılarla doldurulabilir. Aslında Batı’da, “sanat, ulusların ve dönemlerin ruhunu yansıtır” görüşünü ileri süren Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel’den beri tarihçiler –öyle ya da böyle– sanatın toplumla olan çetrefil ilişkisi üzerine kafa yordular.

Kültür tarihi metodolojisi içinde bağlamaştırma yapmak ve her çeşit (yani çoklu) kaynaktan faydalanmak esastır. İşte bu yüzden kitabın birinci bölümünde *Dokuz Dağın Efesi*’nin içinde üretildiği tarihsel bağlama (Yeşilçam’ın standart türleri içinde tarihi filmler ve efe filmlerine kısaca) eğildim. Ardından bu ilginç sinema eserinin arkasındaki yaratıcı etmeni (bir başka deyişle *auteurü*) daha yakından tanımaya çalıştım. Ayrıca entelektüel sinema yazarı Erksan’ın yetkin bir sanat olarak sinema, Türk sineması ve saf sanatçı olarak yönetmen hakkındaki bir hayli özgün bulduğum görüşlerini

muhalif *Dünya* gazetesinde bıraktığı eleştiri metinleri üzerinden tahlil ettim. Sonuçta onun, 1950’ler Hollywood sinemasının western türü şaheseri olan Fritz Lang imzalı *Yaylaların Fahişesi* hakkındaki yorumlarının aynı dönemde Fransa’da *Cahiers du Cinéma* dergisi çevresinde eleştiri yapan radikal bir yazar grubunun *auteurist* tavrıyla hem içerik hem şekil hem de üslup olarak örtüştüğünü fark ettim.

Aynı şekilde angaje eleştirmen Erksan’ın modern bir tutumla Türk sinemasının geleneksel melodramatik estetiğini –yani onun kullandığı tabirle *Muhsin Realizmini*– kesinlikle reddettiğini anladım. İşte özümseyen bu bilgilerden sonra söz konusu yönetmenin hem resmi film sansürü hem de dönemin Türk sinemasının belirleyici etmeni konumundaki tür sineması ile gerçekçi köy filmi ve polisiye filmler üzerinden nasıl sorunlu bir ilişkiye girdiğini çözümledim.

Son bölümde ise ilk olarak *Dokuz Dağın Efesi*’nin itinalı bir eleştirel alımlama analizini yaparak dönemin sinema eleştirmeni çevresinde niçin ihtilaf yarattığını ispatladım. Ardından, senaryocu-yönetmenin kendi dünya görüşü sebebiyle olumlu bir tip olarak kabul ettiği Çakıcı hakkındaki film öyküsünü hangi yöntemle tasarladığını açıklamaya giriştim. Böylece *Dokuz Dağın Efesi*’nin “nasıl” düşünüldüğünü ve “neden” üretildiğini aydınlatmaya çabaladım. Nihayetinde adı geçen yaşamöyküsel filmin karşılaştırmalı bir tematik çözümlemesini yaparak bu eserden yayılan eşkıya/haydut/zeybek temsilinin, *sosyal haydut/eşkıya* kavramının teorisyeni Marxist tarihçi Eric J. Hobsbawm’ın sistematik görüşleriyle ne kadar uyuştuğunu gösterdim.

Umarım ki örnek bir olay/film çalışması yapan bu kitap, hem kuramsal hem de uygulamalı şekliyle sinema-tarih ilişkisi alanında Türkiye’de yapılacak daha kapsamlı bilimsel çalışmaların sayısının ve niteliğinin artmasına yol açar.

Tunç YILDIRIM

Tunceli, 2016.

İKİNCİ BASKIYA DAİR

Dokuz Dağın Efesi'nin “sinema-tarih” ilişkisi analizine odaklanmış bu örnek olay çalışmasının gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısı, 2017 aralıkta çıkan ilk kitaptan sonra Türk sinema tarih yazımı hakkındaki mevcut durumun genel bir değerlendirilmesi ile başlamayı zorunlu kılar. Zaten bu tarz bir tarihçi müdahalesi (kelimenin Fransızca manasında *mise au point*) faydalı olduğu kadar da gereklidir. Bu duruma bir de Çakırcalı Mehmet Efe'nin hayatı hakkında yapılan son tarihsel araştırmalar (özellikle Ercan Uyanık'ın kitabı) eklenmelidir. Tam da 2017 yılı şubat, kasım ve aralık aylarında yayımlanan beş kitap ile 2021 ve 2023'te basılan tek ve çok yazarlı iki kitap hem Metin Erksan hem efe filmleri hem *Dokuz Dağın Efesi* hem de eşkıyalık olgusu konularında müspet ve menfi özellikleriyle göz atılması gereken çalışmalardır. Bunlara bir de *Dokuz Dağın Efesi*'nin sansürle yaşadığı gerçek sorunları belegeriyle ifşa eden 2022 tarihli sansür tarihi kitabının ortaya çıkardıkları eklenmelidir.

İlk olarak verilmesi gereken bilgi, bu kitap metninin aslen makale olarak hazırlandığıdır. On yıl kadar önce, Türkiye'nin önemli “sosyalist kültür dergisi” *Birikim* hakem değerlendirmelerinden sonra bu makaleyi basmayı anında kabul etmiş ancak “aşırı bilimsel ve uzun” olduğu gerekçesiyle yazarından neredeyse üçte iki oranında kısaltma talep etmişti. Bunu reddettiğim için de bu yazımı *in extenso* yani tam uzunlukta, etraflıca kitap olarak yayınlamaya karar vermiştim.

Peki, Yeşilçam'ın oluşum aşamasındaki başat popüler türlerden biri olan tarihi film kategorisine giren bir alt-türe (efe filmleri) odaklı bu örnek olay çalışması (*Sinemacı ve Tarihçi Metin Erksan: Dokuz Dağın Efesi'nde Sosyal Eşkıyalık Meselesi*) ve onun öncülü (*Türk Sinemasının Estetik Tarihi: Standart Türlerle Giriş (1948-1959)*) basıldıktan sonra sinema araştırmaları disiplini ilgilendiren ne gibi gelişmeler oldu? İlk yapılacak tespit popüler türlerin estetik hâkimiyetini dayattığı Türk sinema tarihinin o tarihi kesitine (benim tabirimle Yeşilçam'ın oluşumu devrine) ve adı geçen yönetmene dair yayımlanan çalışmaların ortaya çıkması hatta müzelerde Erksan'ın geniş filmografisinden seçilen örneklerle dayalı çağdaş sergilerin bile düzenlenmesidir.

Öncelikle Türkiye akademisinde “sinema araştırmaları” disiplininin lokomotif dergisi olan *Sinecine* bu kitabın ilk baskısını sinema literatürüne

önemli katkılar getiren yeni çalışmalardan biri olarak tanıttı ve değerlendirdi¹. Daha sonra *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*'nin hazırladığı “Türkiye’de Sinema Çalışmaları” özel sayısının ilk cildinde yayımlanan bir makalede “yönetmen sineması kitapları literatürüne” yerleştirildi². Aslında eldeki çalışma, yönetmen merkezci (*auteurist*) dar bakış açısından kaleme alınmadığını özellikle vurguladığı gibi *Dokuz Dağın Efesi*’ni Türk sinemasının kültürel tarihi içine yerleştirme amacı güttüğünü açıkça belirtiyordu. Eric J. Hobsbawm’ın “sosyal eşkıyalık” kavramı üzerinden bu filmi inceleyerek “sosyal isyancı/eşkıya” temsili, Türkiye’nin toplumsal dinamikleri ve tarihsel hafızasıyla kesiştirerek disiplinlerarası bir okuma sunuyordu. Ayrıca Erksan’ın muhalif *Dünya* gazetesindeki *kısa metrajlı* film eleştirmeni kariyerinde nasıl “saf sanatçı olarak yönetmen” ve “sanatların en büyüğü olarak sinema” övgüleri yaptığını Türk sinema tarih yazımında ilk kez gösterip çözümlüyordu³.

Türk sinemasının tarihi film türünün afiş tasarımlarına odaklanan bir akademik kitap 1950-1960 arasında örnekleme aldığı efe filmleri kategorisinden *Dokuz Dağın Efesi*’ni afişteki özgün fotoğraf kullanımı üzerinden analiz ederken bu film hakkındaki eleştirmen ile tarihçi söylemlerini (Halit Refiğ, Nijat Özön, Ali Gevgilili, Metin Erksan, Giovanni Scognamillo, Kurtuluş Kayalı, Tunç Yıldırım) derlemekle yetindi⁴. Türk sinema tarihinin 1948-1960 dönemine el atan bir başka nitelikli akademik çalışma ise o dönemin öne çıkan yönetmenlerinin başında gelen Erksan’ın *Dokuz Dağın Efesi*’nde efelik müessesesini gerçekçi şekilde ele aldığını teyit etti⁵.

¹ Selin Çelik, Cansu Yılmaz, “Sinecine Kitaplığı”, *Sinecine*, 9 (2), 2018, s. 172.

² Havva Yılmaz, “Auteur Sinema Bağlamında Türkiye’de Yönetmen Sineması Kitapları Literatürü: Bir Tasnif Denemesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18(36), 2020, s. 660.

³ Tarihsel olarak tam da Yeşilçam’ın oluşum döneminde (1948-1959) Türk sinema ortamına giren Metin Erksan’ın entelektüel sinemacı olarak “kültürel bagajının” doğru anlaşılması için şu önemli katkıya bkz. Zeynep Özlem Havuzlu, “Metin Erksan’ın Düşünce Dünyasının İzlerine Dair Bir Deneme...”, *HECE*, 330/331/332, 2024, ss. 71-83.

⁴ Gökçe Marşap, *Türk Sinemasında Tarihi Filmlerin Afişleri (1950-1960)*, Gazi, Ankara, 2021, ss. 97-100 ve 188-190.

⁵ Muzaffer Musab Yılmaz, *Türk Sinema Eleştirisinin Düşünsel Temelleri*, Doruk, İstanbul, 2023, s. 57. Yılmaz sonraki çalışmasında Yeşilçam’ın tarihi filmlerini toplamda altı farklı kategoriye ayırırken “Osmanlı Dönemi” içinde nedense efe filmlerine yer vermez. Bkz.

Türkiye’de eşkıyalık tarihini “şekâvet, hıyânet ve isyan” konularında sorunsallaştıran bir ortak toplumsal tarih kitabı denemesinde Türk sinemasının efe filmleri de mercek altına alındı. *Dokuz Dağın Efesi* sadece Nijat Özön ve Giovanni Scognamillo’nun yorumları devamında öznel olarak açıklanırken sinemada yüceltilen (bir başka deyişle apolojisi yapılan!) bir efelik temsili sunduğu iddia edildi⁶. Bu bağlamda aşk ve macera anlatısı sunan dönemin öteki efe filmleriyle gerçekçilikten taviz vermeyen *Dokuz Dağın Efesi* hemen hemen aynı kefeye kondu. Oysa aynı kolektif eserde yer alan bir başka çalışmada efsanevi özellikleri ile öne çıktığı bilhassa vurgulanan Yaşar Kemal’in edebi-kurgusal anlatı kişisi İnce Memed ile gerçekte yaşamış isyancı Çakırcalı Memed Efe’nin olumlu ve olumsuz özellikler içeren daha gri bir sosyal eşkıya portresi çizmesi mantıklı biçimde şekilde karşılaştırıldı⁷.

2025 yılı ise çağdaş sanat ve müzeciliğin ana mekânı Salt Galata’da, Metin Erksan’ın lanetli köy filmi ve sansürün engellediği toplumsal gerçekçi ilk denemesi olarak Türk sinema tarihine geçen *Karanlık Dünya*’ya adanan özel bir sergi düzenlenmesi ile öne çıktı⁸. Bu sergi vesilesiyle kaleme alınan akademik seviyedeki bir araştırma yazısı da söz konusu tahrif edilmiş eseri Metin Erksan sineması, gerçekçilik, köy filmi türü, eleştirel alımlama ve dönemin Türk sinema ortamı içinde birincil ve ikincil kaynakları senkronik

“Yeşilçam Döneminde Tarihi Filmler”, *Düş Fabrikası Yeşilçam* (der. Barış Saydam), Doruk, İstanbul, 2025, ss. 94-96.

⁶ Bkz. Abdulazim Şimşek, “Kahraman Kişilikten Güldürü Nesnesine Dönüşen Eşkıya Portresi: Türkiye Sinemasında Eşkıyalık (1948-1996)”, *Şekâvet, Hıyânet, İsyân. Geç Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eşkıyalık* (der. Yalçın Çakmak, Ahmet Özcan), İletişim, İstanbul, 2023, ss. 362-367. Toplumsal ve tarihsel arka planı bir hayli zayıf olmakla birlikte eksiksiz bir literatür değerlendirmesi de yap(a)mayan bu makale ne Çakıcı Mehmet Efe hakkındaki son tarihsel bulgulara ne *Dokuz Dağın Efesi*’nde sunulan eşkıyalık temsiline toplumsal yönlerinin karşılaştırmalı çözümlemesine ne de film hakkındaki sansür müdahalelerinin gerçekte neler olduğuna yer vermektedir. Bu mühim meseleler hakkında bkz. Ercan Uyanık, *20. Yüzyılın Başlarında Batı Anadolu’da Eşkıyalık ve ÇAKIRCALI MEHMET EFE*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2017, ss. 77-274; Tunç Yıldırım, *Sinemacı ve Tarihçi Metin Erksan. Dokuz Dağın Efesi’nde Sosyal Eşkıyalık Meselesi*, ES, İstanbul, 2017, ss. 49-68; Ali Karadoğan, Semire Ruken Öztürk, *Türkiye’de Sinema Sansürünün Tarihi 1932-1988. Sansür Karar Defterleri Üzerine Bir İnceleme. 1. Cilt [1932-1963]*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2022, ss. 178, 188-190, 225.

⁷ Bkz. Mehmet Ertan, “Ezilenlerin Perspektifinden Yazılan Tarih: Sosyal Eşkıya Olarak İnce Memed”, *Şekâvet, Hıyânet, İsyân. Geç Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eşkıyalık* (der. Yalçın Çakmak, Ahmet Özcan), İletişim, İstanbul, 2023, ss. 350-352.

⁸ Mike Bode ve Caner Yalçın, “Sergi: *Karanlık Dünya*”, 23 Temmuz-21 Aralık 2025. <https://saltonline.org/tr/sergi-karanlik-dunya-mike-bode-and-caner-yalcin-2915>

ve diyakronik şekilde kesiştirerek değerlendirmeyi başardı⁹.

Bu kitabın basıldığı 2017 yılına geri dönüldüğünde üzerinde durulması gereken eserlerden ilki şubat ayında yayınlanan Metin Erksan hakkındaki “yerli ve millî” ideolojik tabana yerleştirilmiş yaşamöyküsü denemesidir. *Dokuz Dağın Efesi*’nin eşkıyalık meselesini ele aldığını kabul eden bu çalışma nedense 1958 tarihli filmdeki temsilin akla yatkın bir analizini yapmak veyahut senarist Erksan’ın faydalandığı ulusal ve uluslararası tarihi kaynakları tetkik etmek yerine 1973’te Erksan’ın MTTB’de verdiği demeci alıntılanmak ve Kemal Tahir bakış açısında kalarak “eşkıyalığı bir ideolojinin kendini yeniden üretmek için kullandığı dayanak” olarak suçlamakla yetinir¹⁰.

Aynı senenin kasım ayı geldiğinde ise çok yazarlı bir çalışma Erksan sinemasını hem sansüre hem de mülkiyete karşı tematik olarak konumlandırır. Anadolu gerçeklerini Türk sinemasında sürekli inceleyen bu yaratıcı ve güdümlü yönetmenin *Yılanların Öcü*, *Susuz Yaz* ve *Kuyu* filmlerine odaklanan yazılar ne yazık ki *Dokuz Dağın Efesi* hakkında tamamen suskun kalır¹¹.

Kasım ayının sürprizi daha önce bir köylü çocuğu, baba, koca ve meşhur eşkıya Çakırcalı Mehmet Efe hakkındaki en ayrıntılı Türkçe kronolojiyi 2014’te yayımlamış olan tarihçi Ercan Uyanık’ın, 1872-1911 yılları arasında yaşayan bu zeybeğe adadığı yaşamöyküsü kitabı oldu. Bu eser Çakırcalı literatürü üzerine itinalı bir değerlendirme yaparken *Dokuz Dağın Efesi* filmine de Nijat Özön, Turan Tanyer, Şükrü Tül’ün yayınları ve Metin Erksan’ın kendi görüşleri üzerinden yer verir¹².

Tıpkı 2017 Aralık’ta çıkan bu araştırma gibi *Dokuz Dağın Efesi*’ni “sinema-tarih ilişkisi” kapsamında inceleyen ve devlet-toplum ilişkilerinde bir kaynak olarak yorumlayan yegâne çalışma ise kitap bölümü olarak aynı ayda yayımlandı. Eşkıyalığa önyargılı veya peşin hükümlü ideolojik bir

⁹ Dilek Kaya, “Blog: *Karanlık Dünya / Âşık Veysel’in Hayatı*: Bir ‘Sinema Olayı’” <https://saltonline.org/assets/6c87302c-a82e-4968-9ee5-be47911c9e1e>

¹⁰ Mücahit Gündoğdu, *Metin Erksan ‘Kuyu’da Bir Yönetmen*, Cümle, Ankara, 2017, ss. 49, 114-115.

¹¹ Funda Masdar Kara (ed.), *Sansür ve Mülkiyetin Karşısında Metin Erksan*, Yitik Ülke, İstanbul, 2017.

¹² Ercan Uyanık, *20. Yüzyılın Başlarında Batı Anadolu’da Eşkıyalık ve ÇAKIRCALI MEHMET EFE*, a.g.e., ss. 40-42.

bakış açısından değil de toplumsal tarihin zaviyesinden bakan bu önemli denemeye göre devlet ve toplum ilişkilerini on dokuzuncu asır sonu ve yirminci asır başında bu film üzerinden anlamlandırmak ve Türk sinemasına bakarak Osmanlı İmparatorluğu’nun geleneksel yapısını anlamak kesinlikle mümkündür¹³.

Tunç YILDIRIM

Tübingen, 2026.

¹³ Berat Dağ, “Türk Sinemasına Bakılarak Osmanlı İmparatorluğu’nun Geleneksel Yapısının ve Batılılaşma Serüveninin Anlaşılması Kesinlikle Mümkün”, *Türk Sineması. Toplumu Şekillendirenin, Toplum Tarafından Şekillendirilmenin Sosyolojisi* (ed. Kurtuluş Kayalı), Bibliyotek, Ankara, 2017, ss. 185-187.

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında	I
Ön Söz	II
İkinci Baskıya Dair	IV
İçindekiler	X
Görsel Listesi	XI
Tablo Listesi	XI
Giriş	1

I

Yeşilçam'da Tarihî Filmlerden Efe Filmlerine Uzanan Tür Yelpazesi	15
--	----

II

Türk Sinemasının Teatral Geleneğini (Muhsin Realizmini) Reddeden Angaje Eleştirmen ve Yönetmen Olarak Metin Erksan	29
---	----

III

Osmanlı Sosyal Tarihinin Eleştirel Yeniden İnşası: Dokuz Dağın Efesi'nde Mutlakliyetin Sebep Olduğu Zulmün Bir Sonucu Olarak Sosyal Haydutluk Meselesi	45
Sonuç	68
Kaynakça	69
Dizin	79

Görsel Listesi

Görsel-1: <i>Exodus: Gods and Kings</i> fotogramı	8
Görsel-2: <i>Exodus: Gods and Kings</i> fotogramı	9
Görsel-3: <i>Dokuz Dağın Efesi</i> fotoğrafı	13
Görsel-4: <i>Efe Aşkı</i> gazete reklamı	21
Görsel-5: <i>Efelerin Efesi</i> gazete reklamı.....	22
Görsel-6: <i>Çakırcalı Mehmet Efenin Definesi</i> gazete reklamı.....	25
Görsel-7: “Yaylaların Fahişesi” gazete kupürü	28
Görsel-8: <i>Karanlık Dünya</i> gazete reklamı	33
Görsel-9: <i>Yolpalas Cinayeti</i> gazete reklamı	42
Görsel-10: <i>Cingöz Recai</i> gazete reklamı.....	43
Görsel-11: <i>Dokuz Dağın Efesi</i> gazete reklamı.....	44
Görsel-12: “Çakıcı Efsanesi ve Gerçeği” gazete kupürü.....	46
Görsel-13: <i>Dokuz Dağın Efesi</i> fotogramı	56
Görsel-14: <i>Dokuz Dağın Efesi</i> fotogramı.....	60
Görsel-15: <i>Dokuz Dağın Efesi</i> fotogramı.....	61
Görsel-16: “Haftanın Portresi: Metin Erksan” gazete kupürü	67

Tablo Listesi

Tablo-1: <i>Dokuz Dağın Efesi’nde Asil Soyguncu Özellikleri Kronolojisi</i>	54
--	----

GİRİŞ¹

“Filmler tarihyazımında diğerleri kadar, belki de

diğerlerinden daha değerli araçlar olmalıdır.”²

“Lev Kuleşov, Fritz Lang, René Clair, Jean-Luc Godard

gibi yönetmenlerin zamanlarının en büyük tarihçileri

olan XIX. yüzyılın romancılarının gerçek mirasçıları

oldukları düşünülebilir.”³

“Sinemanın tarihe, görsel kültürün de yazılı kültüre

yönelttiği meydan okuma; tıpkı yazılı tarihin sözlü geleneğe,

¹ Bu kitap metnini öncelikle “Bir ‘Sinemacı-Tarihçi’ Olarak Metin Erksan’ın Sosyal Eşkışyalık Meselesine Bakışı: *Dokuz Dağın Efesi Örneği*” başlığı altında uzun bir makale olarak hazırlayıp bilimsel bir tarih dergisine başvurdum. Beni buna iten Türkiye’de Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen *tarih*, *tarihçilik*, *tarihyazımı* ve *tarih yazıcılığı* ile ilgili uluslararası bilimsel sempozyum, kongre ve çalıştay kitaplarında gördüğüm ve okuduğum sinema-tarih ilişkisi üzerine olan kısa bildirilerdi. Tam 7 ay “ön inceleme” aşamasına takılan makalem için boş yere bekledikten sonra şöyle bir bilimsel olmayan olumsuz cevap aldım. “*Sayın Tunç Yıldırım; Kurumumuz X Dergisinde yayımlanmak üzere göndermiş olduğunuz çalışmanız X Yayın Komisyonunca değerlendirilmiş olup, makalenizin dergimiz yayın çerçevesine uygun olmaması ve makale hacmini aşması sebebiyle incelenmemesine ve iadesine karar verilmiştir.*” Beni şaşırtan arkeologların ve sanat tarihçilerinin yayın yapabildiği bu ciddi tarih dergisinde, sinema-tarih ilişkisi kapsamındaki çalışmamın engellenmesi oldu. Üstelik ben de *Sanat Tarihi ve Arkeoloji Enstitüsü* çıkışlı bir sinema tarihçisiyim. Tarihyazımının geliştiği ülkelerde çoktan tedavülde kalkmış bu tarihçilik anlayışına, Fransız *Annales* dergisinde neredeyse 60 yıl önce çıkan, Robert Mandrou imzalı “Histoire et Cinéma” (1958, sayı: 1, ss. 140-149) adlı makaleyi dikkatle okumasını salık vermekle yetiniyorum.

² İtalyan Neorealist sinema hareketinin öncüsü ve önderi Roberto Rossellini’den aktaran Peter Burke. Bkz. *Afişten Heykele Minyatürden Fotoğrafa Tarihin Görgü Tanıkları*, Çev. Seynep Yelçe, Kitap, İstanbul, 2009, s. 177. Rossellini’nin 1966 yılında Fransa’da çevirdiği *La prise de pouvoir de Louis XIV* adlı tarihi film, profesyonel tarihçilerin gündelik yaşam tarihini pek ciddiye almadıkları 1960’larda “gündelik yaşamı” ele alır. Bkz. *Aynı eser*, s. 184. Bu film, Fransa’da mutlak monarşi rejimini yerleştiren ve sağlamlaştıran meşhur Güneş Kralın siyasi iktidar mücadelesi kadar, Fransız halkının farklı sosyal tabakalarına ait bireylerin yaşamlarından da kesitler sunar. Kısacası, tarihi film türü için olduğu kadar o dönemki mektepli tarihçiler için de tarihe bakışta yenilikçi sosyal bir yaklaşım getirmektedir.

³ Marc Ferro, “Tarih ve Sinema”, *Fernand Braudel’den Bir Tarih Dersi*, Çev. Levent Başaran, ALFA, İstanbul, 2026, s. 245.